

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого
Тернопільський комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти
Університет імені Альфреда Нобеля
Одеський державний університет внутрішніх справ
Академія когнітивних та природничих наук

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

**ЗГУРТОВАНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ: АКТУАЛЬНІСТЬ,
ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

16-17 травня 2024 року,
м. Кривий Ріг

Кривий Ріг – Полтава

УДК [316.454.4:316.3]:355.01(082)

Редакційна колегія:

Шрамко Ярослав – доктор філософських наук, професор, ректор Криворізького державного педагогічного університету;

Олена Караман – доктор педагогічних наук, професор, ректор ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Віталій Курило – доктор педагогічних наук, професор, голова вченої ради ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», академіка Національної академії педагогічних наук України;

Ярослава Юрків – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Ірина Трубавіна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Тамара Василюк – кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету;

Наталія Островська – кандидат педагогічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Ілля Лисоконь – доктор філософії з освітніх, педагогічних наук, асистент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету;

Ія Шимко – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету.

*Схвалено Науково-методичною радою
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол № 9 від 06.06.2024 року)*

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 11 від 21.06.2024 року)*

Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Кривий Ріг, 16-17 травня 2024 року. Кривий Ріг : КДПУ ; Полтава : ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2024. 396 с.

У збірнику тез висвітлено вітчизняний досвід з забезпечення соціальної згуртованості засобами соціальної роботи, соціальної педагогіки; досвід забезпечення адаптації та інтеграції біженців в розвинутих країнах; законодавчі ініціативи, юридичні та політико-правові шляхи вирішення проблеми єдності та згуртованості суспільства в умовах воєнного стану; міжнародний досвід соціальної роботи і надання соціальних послуг в умовах воєнного стану; мультидисциплінарний характер забезпечення соціальної згуртованості в умовах війни; психосоціальну підтримку населення в умовах війни, збереження ментального здоров'я, соціальну підтримку і допомогу вразливим категоріям населення соціальну згуртованість як категорію національної безпеки, соціальної держави, педагогіки, соціальної психології, філософії тощо.

Поліщук Марина, Соляник Марина	
Теоретичні аспекти соціальної роботи з дитиною в сімейному патронаті....	82
Присяжнюк Валерія	
Основні концепції соціальної політики України в сучасних умовах.....	85
Примак Юлія	
Психологічний дискурс: соціальна згуртованість в умовах невизначеності через війну.....	88
Размолодчикова Іванна	
Волонтерство як умова згуртованості суспільства в умовах воєнного стану	91
Руденко Юлія	
Європейська модель громадянської ідентичності як засаднича модель інтеграції українського суспільства.....	93
Семенова Алла	
Концептуалізація суспільної згуртованості в умовах соціальної реальності воєнного часу: психопедагогічний аспект.....	96
Сергієнко Тетяна	
Соціальна згуртованість: ключовий фактор національної безпеки.....	102
Сіткар Віктор, Сіткар Степан	
Війна як випробування на спроможність згуртувати українське суспільство: акмеологічний підхід.....	104
Степаненко Вікторія	
Критичне мислення як основа соціальної згуртованості та когнітивної безпеки в умовах інформаційної агресії.....	108
Сухін Кирило, Логінова Марина	
Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану.....	111
Трубавіна Ірина	
Поняття про формування соціальної згуртованості засобами соціальної роботи.....	112
Хоменко Людмила	
Соціальна згуртованість як важлива складова супротиву українців.....	115

Сіткар Віктор

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології розвитку та консультування
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0465-2973>

Сіткар Степан

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри машинознавства і транспорту
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4599-454X>

ВІЙНА ЯК ВИПРОБУВАННЯ НА СПРОМОЖНІСТЬ ЗГУРТУВАТИ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Війна проходить не тільки по лінії фронту. Вона вже всередині кожного з нас: на лінії фронту вона фізична, поза ним – вона психологічна. До того ж, як зазначає О. Дроздов, війна – це колективний феномен. Від природного страху (його не треба соромитися) рятує відчуття колективного, відчуття «ми всі як один». Тому в війні найважче творчим людям, нон-конформістам, харизматам, мислителям, індивідуалістам, «людям не від світу сього», людям культури, теоретикам-інтелектуалам. Вони не вписуються в грубий час, оскільки мають опір до масового мислення. Вони – емпати, які чужий біль переживають як свій. Це їхній дар і кара. Це вища форма інтелекту й етики. АЛЕ саме ці люди в майбутньому творитимуть для всієї нації героїчний переможний культурний епос, який буде вічним! Це наш культурний легіон, який напружує безцінний гуманітарний спадок нової реальності [2].

В контексті зазначеної теми соціологиня О. Куценко зазначає, що війна стає тестом на спроможність інститутів, забезпеченість ресурсами, згуртованість нації. Однак, не тільки цими позитивно налаштованими тестами проявляються події та процеси у період війни. Війна також стає лакмусовим папірцем, який проявляє і негативні процеси. Це і прояви інституційного безладу, і падіння виробництва, і чорний ринок, і мародерство, прояви ворожнечі до російської культури. І ці процеси також потребують нашої ретельної уваги, бо вони впливають на соціальні відносини. Змінюються мережі взаємодії, соціальні практики, змінюються уявлення про себе та суспільство. Яким суспільство входило в стан війни. І які структурні риси змогли забезпечити рух до перемоги, підтримати суспільну гідність та мобілізацію. Яким наше суспільство було, і саме чому у ньому ми можемо завдячувати такій динаміці у протистоянні агресії. Напередодні війни соціологи фіксували суттєві зміни у соціальній структурі суспільства. І вони були зумовлені тим, що протягом попередніх десяти років змінився реальний розподіл можливостей людей. У людей суттєво

збільшилася ідентифікація себе із середнім класом. Народилося і поширилося багато дієвих стратегій адаптації до суспільної нестабільності та реагування на соціальну несправедливість. І саме ці стратегії та практики продовжують відігравати принципову роль у нашому русі до перемоги і у конструюванні нового суспільного порядку після війни [6].

Ми увійшли в стан війни, перебуваючи у зтяжній демографічній кризі. Точніше, саме перед війною тренд призупинився. Що ми матимемо після війни? Найгірший сценарій, якщо ми втратимо за рахунок зовнішньої міграції до 5 млн. українців. Але, можливо, Україна зможе притягувати назад людей перспективами розвитку.

До війни ми були суспільством, у якому були і низькі показники народжуваності, і низькі показники смертності. Ми завжди мали не дуже велику чисельну перевагу жінок, як порівняти з кількістю чоловіків. А зараз, унаслідок війни, гендерний дисбаланс буде більшим. Чоловіків просто не вистачатиме, ані для відновлення країни, ані для утворення сім'ї.

Що ще відбувається на наших очах? Депопуляція одних територій і надлишкова – інших. Зміни структури розселення змінять ринок праці, змінять запити на професійні навички, структуру зайнятості, структуру виробництва...

Разом з тим дослідниця зазначає: «Я також маю гіпотезу, що за результатами війни з'явиться новий середній клас інформаційно-цифрової епохи, який сформувався під впливом експансії вищої освіти, глобалізації, технологічних навичок. Його представники мають середній рівень соціально-економічного та культурного добробуту. Проявляють себе у різних формах публічного активізму під час війни із росією. У них є вища освіта, сучасні цифрові вміння, здатність до соціально-мережових взаємодій, постмодерністські цінності самовираження. Власне, вони і будуть принциповими промоутерами нової демократії» [6].

Крім того соціологиня О. Дейнеко звертає увагу на те, що в часи війни ми бачимо консолідацію суспільства. Політичні сили об'єдналися заради перемоги у цій війні. Ми побачили узгоджену роботу парламенту, де всі політичні гравці перейшли від критики до взаємодопомоги [6].

На її думку, війна показує, що люди стають ближчими одне до одного. Тут варто зазначити таке явище, як волонтерство, як своєрідну практику спротиву. Є різні аспекти волонтерства: донації, допомога близьким та знайомим, інституційне волонтерство, кіберармії. Зараз бути українцем означає бути залученим до практик спротиву, до допомоги на нашу перемогу. Участь кожного у перемозі буде критерієм, як формуватиметься нова стратифікаційна система. Ці шанси адресовані насамперед армії. Волонтерам. Таким чином, народилися дві формули згуртованості: спільна загроза та спільне благо. Перемога у війні стає націєтворчою ідеєю [6].

Проте, в умовах сьогоденної ситуації, зазначає Вікторія Сьюмар, мій світ розділився. «Моє відчуття, що ми маємо дві України. Одна – має гарну каву вранці, ресторани увечері, добрі авто і дискусії в Фейсбуці про те, як зарплатня для чиновників в 67 тис гривень стимулюватиме їх брати хабарі в час війни.

Інша Україна важко переживає дощі, бо в окопах мокро і брудно. Там проблема як вивезти поранених, бо колісна техніка пройти не може, а гусеничної броні вкрай мало... І тому поранені просто приречено помирають...

Вона щодня ховає своїх синів, батьків, чоловіків і дружин та мам... Ця Україна – як одна велика рана. Ця моя Україна ридає над відео, в якому полоненому українському захиснику російські кати відрізають голову... А інша запекло свариться про те, чи достойні підрозділи на відновленні отримувати 30 тисяч премії. В той час як в тих підрозділах залишилося вже так мало тих самих свідомих і активних добровольців, що пішли в перші дні і про яких точно можна сказати – пасіонарний генофонд нації... щоб ви усвідомили цифру – коли я написала що їх лишилося 15-20%, Ihor Lutsenko, що пройшов так багато доріг цієї війни, написав: «за моїми відчуттями – значно менше»... [4].

А в цей час інша Україна виказує свою «повагу» людям зі зброєю блокуванням премії в 30 тисяч. Як там спиться, Володимир Цабаль? Без жахів війни? Його Україна дивиться марафон, бо там вешають про «швидку і неминучу» перемогу. І не особливо розчаровують кількістю втрат і жахами цієї війни. Там можна бути «раціональними». Можна ще подискутувати, а чому «кто то запрещаєт мене на русском гаваріть». Можна навіть постійно казати, що «воювати мають ті, хто вміє, тому не я». І що все решта – то «популізм».

А в моїй Україні сотні хлопців без ніг не можуть вже більше ніж півроку отримати протези... Ті, хто їх отримали, місяцями вчаться на них ходити. Тут так багато людей, які після важких контузій отримують аж ... 750 грн, бо списані своїми підрозділами, але не демобілізовані...

Тут практично всі самотужки щось пробують зробити зі своїми ПТСР, але без професійних психологів і необхідних ліків це майже неможливо зробити. Тому ПТСРи поглиблюються.... Тут чекають демобілізації за якийсь час, але знають, що її не буде. Хоч здорових вже практично і не лишилося. Тут неймовірно вдячні волонтерам, а волонтери щасливі, якщо вдається знайти замовлене, бо це такий важливий внесок...

Я не знаю, як об'єднати ці дві країни. Але як мінімум одна країна має чесними очима подивитися на іншу: на всі жахи цієї війни. І бодай приміряти їх на себе – як воно там, під постійними обстрілами, в окопах, коли навпроти тебе приречені бандюки вагнерівці, їхні танки, а над тобою їх безпілотники.

Це треба, аби оцінити внесок тих, що там вже багато місяців. І зрозуміти: він не вимірюється ні 100 тисячами бойових, ні 30 тисячами на відновленні. Бо на те відновлення зі знайомого мені батальйону з 800 людей після Бахмуту пішли 200...

Так що рано ми, дорога моя Україно, почали зневажати армію. Зневажати людей, що щодня ризикують і втрачають свої життя [4].

В контексті проблеми дослідження зауважимо, що повномасштабне вторгнення виявило досить високий мобілізаційний та об'єднувальний ресурс українського суспільства. Це проявилось й через актуалізацію національної ідентичності, й через готовність людей і громад самоорганізовуватися, залучати всі можливі ресурси для підтримки й облаштування постраждалих, усебічної

допомоги військовим, якомога швидшого відновлення інфраструктури після завданих руйнувань, залучення в різний спосіб міжнародної підтримки тощо [3].

Тому, запорукою перемоги України у війні є стійкість і консолідованість українського суспільства, його готовність протистояти новим викликам, долати труднощі, зберігати довіру до влади і почуття солідарності зі своїми співгромадянами.

За даними соціологічних досліджень, українці мають високий рівень резистентності до викликів війни, готовності вести її до перемоги і не йти на поступки ворогу, які загрожували б суверенітету і самому існуванню Української держави. Серед основних ознак патріотизму громадяни особливо відзначають проактивну громадянську позицію, виявлену у волонтерській діяльності, і готовність захищати свою країну в лавах ЗСУ. В емоційному ставленні до своєї Батьківщини превалюють позитивні та мотивуючі почуття.

Згуртованість суспільства залишається доволі високою, про що свідчить значна соціальна близькість, яку відчують українці до мешканців практично всіх регіонів країни. Певний виняток становлять окуповані Росією ще у 2014 р. українські території Криму та Донбасу, особливо останні, які асоціюються передусім із сепаратизмом, антидержавним заколотом і початком гібридної війни, в якій активну участь на боці ворога брало місцеве населення.

Попри катастрофічні прогнози деяких експертів та медійних діячів, більшість українців зберігає впевненість у кращому майбутньому для себе та своєї країни, де збираються жити й надалі. Водночас спостерігається зниження довіри до центральних органів влади. Якщо така тенденція збережеться, то вона може негативно вплинути на бачення громадянами перспектив розвитку країни.

Практично всі зазначені позитивні зміни виникли після початку повномасштабної війни, яка поставила український народ перед перспективою загибелі як окремої культурної та політичної одиниці. Збереження і перетворення на сталі тенденції таких змін залежить від багатьох чинників, передусім становища на фронті, захищеності населення в тилу від ударів з повітря, ситуації в енергетиці в осінньо-зимовий період, рівня матеріального забезпечення населення, фінансово-економічного стану країни, стабільності іноземної допомоги [5].

Сьогодні нас тішить те, що вже існує Проєкт науковців із Огайо (США), який показує, що більшість людей, які пережили війну, поступово пристосовуються до нової реальності, відновлюються, а деякі у відповідь на стресові обставини і події відчувають піднесення, немовби у них відкривається «друге дихання». Цей феномен пояснюється теорією Хабфолла, відповідно до якої травма може призвести як до втрати, так і до отримання важливих ресурсів. Тож можна очікувати, що вплив війни може призвести до глибшого розуміння цінності життя, що, як наслідок, може підвищити досягнення й рівень задоволення життям [1].

Як підсумок до сказано зазначимо, що сьогодні усі найкращі психологи, соціологи, акмеологи та ін. говорять про майбутнє, роблять прогнози, виходячи з фрази: «Коли ми переможемо». Або завершують виступи фразою: «Я вірю, що

ми переможемо». І кожен із них, незалежно одне від одного, переконують, що Україна після перемоги буде іншою. Безумовно, зрілішою. Швидше б перемогти. Настане день і це буде день нашої Перемоги. Назавжди закарбований в календарі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. «Бийся, тікай або завмири» – як життя в умовах війни впливає на психоемоційну стабільність людини. URL : <https://suspilne.media/238315-bijsa-tikaj-abo-zavmri-ak-zitta-v-umovah-vijni-vplivae-na-psihoemocijnu-stabilnist-ludini/> (дата звернення : 01.05.2024).
2. Дроздов О. Що каже психологія воєн? URL : <https://glavcom.ua/columns/ostapdrozdov/shcho-kazhe-psihologiya-vojen-827053.html> (дата звернення : 30.04.2024).
3. Згуртованість і конфлікти. Що відбувається з людьми в часи війни та що з цим робити? URL : <https://zn.ua/ukr/war/zhurtovanist-i-konflikti-shcho-vidbuvajetsja-z-ljudmi-v-chasi-vijni-ta-shcho-z-tsim-robiti.html> (дата звернення : 30.04.2024).
4. Одна Україна щодня ховає своїх синів, а друга – почала зневажати Армію. URL : <https://wz.lviv.ua/blogs/488213-odna-ukraina-shchodnia-khovaie-svoikh-syniv-a-druharochala-znevazhati-armiiu> (дата звернення : 25.04.2024)
5. Рівень стійкості та згуртованості громадян України (за результатами соціологічних досліджень). URL : <https://niss.gov.ua/news/statti/riven-stiykosti-ta-zhurtovanosti-hromadyan-ukrayiny-za-rezultatamy-sotsiolohichnykh> (дата звернення : 25.04.2024)
6. Як війна змінює українське суспільство. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3527305-ak-vijna-zminue-ukrainske-suspilstvo.html> (дата звернення : 30.04.2024).

Степаненко Вікторія

докторка педагогічних наук, доцентка,
професорка кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
ORCID 0000-0002-5793-3069

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ ТА КОГНІТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ

Інформаційна агресія проти України з боку російської федерації спрямована на руйнування української суспільної свідомості, що передбачає ведення когнітивної війни, застосування когнітивних методів, які впливають на колективне світосприйняття, просувають стратегічно-орієнтовані пропагандистські наративи держави-агресора. Когнітивна війна формує і впливає на індивідуальні та групові думки і поведінку на користь тактичних чи стратегічних завдань агресора (розбрат, розкол цілого суспільства, втрата ним колективної волі до спротиву намірам агресора тощо). Це надає можливість супротивнику підкорити суспільство, не вдаючись до відвертої сили чи

Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
(16–17 травня 2024 року, м. Кривий Ріг)

**ЗГУРТОВАНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
АКТУАЛЬНІСТЬ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

Тези доповідей відтворені з авторських оригіналів.
**За достовірність представлених матеріалів
відповідальність несуть автори**

Здано до склад. 21.06.2024 р. Підп. до друку 22.06.2024 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 33,16. Наклад 300 прим. Зам. № 297
